

פרק יא (פסוקים א-יא) / ברוריה בן-דוד (וייס)

האמונה באל אחד אחרת שוב את השבטים. עתה נדרש מנהיג שיעמוד בראש העם וינהל את המלחמה בבני עמון.

מה החליטו זקני גלעד?

לפנות ליפתח ולהציע לו להיות להם לקצין שיושיע את ארץ גלעד מלחצם של העמונים.

מי היה יפתח?

יפתח גורש מנחלתו ע"י אחיו. בימים ההם היה נהוג שאישה תינשא לבן שבטה, כדי שבמותה לא תיסוב נחלתה לבן שבט אחר. אמו של יפתח הייתה בת שבט אחר ללא מעמד חוקי כאשתו של גלעד. אמם של האחים הייתה בת שבטו של בעלה שבט מנשה. ילדיה שנאו את בן האישה הזרה, כשמת גלעד האב גרשו בניו את יפתח מן הבית ואמרו לו: "לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה" (פס' ב). היה זה עוול גדול, כי היה ראוי שיירש עמהם, כי הירושה בשבט מתייחסת לאב ולא לאם. יפתח ברח "לארץ טוב" (בעבר הירדן ליד עמון), ושם היה ראש לחבורה של "אנשים ריקים" (אנשים ריקים מנחלה וזכויות).

מדוע החליטו זקני גלעד שיפתח מתאים להנהיגם?

חייו הקשים והאכזריים בין שבטי המדבר הנוודים הטביעו חותמם על אישיותו. הוא נודע כגיבור חיל, התנפל בעזרת אנשיו על שבטי הנכרים שבגבול ישראל והפיל עליהם חתו.

כדי להרשים את יפתח נשלחה אליו משלחת מכובדת, זקני גלעד, יפתח כעס עליהם. מדוע?

כי זקני עירו לא נחלצו להגנתו בשעה שאחיו גרשוהו מביתו.

כיצד הגיב יפתח להצעתם?

שנאתם אותי, גירשתם אותי מבית אבי, עכשיו בעת צרה אתם פונים אלי שאעזור לכם.

זקני גלעד התאמצו לפייסו. כיצד?

באנו לתקן את המעוות ולהציע לך להיות לקצין לעמוד בראש הלוחמים בבני עמון. בהצעה זאת לפיה יוכל יפתח לזכות בשלל האויב ובתהילה ולשוב למחנהו לא היה פיצוי כלל על שלילת זכויותיו. כאשר זקני גלעד חשים שיפתח אינו מתרשם מנוכחותם המכובדת הם מציעים לו להיות לראש כל יושבי גלעד, ובזה יינתן לו פיצוי מלא על העוול שנעשה לו, אם ינצח את בני עמון.

איזה תנאי מציב להם יפתח?

"אם משיבים אתם אותי להילחם בבני עמון ונתן ה' אותם לפני אנכי אהיה לכם לראש" (פס' ט). יפתח מסכים להיות להם לקצין בתנאי מפורש שאם יצליח להכות את בני עמון יהיה לראש לאנשי גלעד גם אחרי המלחמה. הוא רצה להיות בטוח שלא ממנים אותו למנהיג רק בשעת חירום.

לזקני גלעד לא הייתה בררה. הם הסכימו לתנאי של יפתח. כלומר: גם בבוא השלום יפתח יהיה מנהיג. הם נשבעים: יהיה ה' לעד כי אנחנו נכונים לעשות כדברך, למנותך למנהיג גם אחרי הניצחון. יפתח המנוודה והמושפל מקבל פיצוי על חילול כבודו. הוא עתיד למשול באחיו ובזקני עירו היחסנים.

"וילך יפתח עם זקני גלעד וישימו העם אותו עליהם לראש ולקצין". יפתח הביא את דבר המשא ומתן וההסכם בינו לבין הזקנים במעמד קהל גדול מישראל במצפה. (בני ישראל חנו במצפה אשר בגלעד בנחלת גד, עיר מצפה הייתה גם בנחלת יהודה וגם בנחלת בנימין יהו' טו לא ; יח כו). ההסכם בין יפתח ובין זקני גלעד אושר חגיגית במצפה, מקום שם קבע את מושבו ושיכן את ביתו ורכושו.

פרק יא (פס' יב- כח)

יפתח רצה למנוע מלחמה כיצד?

יפתח קיווה ליישב את הסכסוך בדרכי שלום, ע"י משא ומתן דיפלומטי עם מלך עמון, כדי למנוע אסונות ופגעים הבאים בעקבות מלחמה. במו"מ בין יפתח ובין מלך עמון היה ויכוח על זכויות היסטוריות, המשקפות את הסכסוך הממושך בין עמון ומואב ובין ישראל על תחומי עבר הירדן שמהארנון עד היבוק שהיו לפנים ברשות מואב ועמון, ועתה דרש מלך בני עמון שהיה כנראה בברית עם מלך מואב שישבו לו את ארצו. בני שבט מנשה גד וראובן ששכנו בעבר הירדן מזרחה שימרו כנראה היטב את זיכרון מסורת התנחלותם בנחלותיהם. יפתח זכר כנראה את סיפורי המסורת הזאת ששמע בנעוריו בהיותו עדיין בבית אביו גלעד.

מה היו טענותיו של יפתח?

1) ישראל כבשו את שטח המריבה מידי האמורי (במד' כא כא-כה). האמורים הם שכבשו את השטח ממואב ומעמון (במד' כא כו- כט).

2) אם העמונים חושבים שיש להם זכות על הארץ מדוע שתקו במשך כל שלוש מאות השנים שעברו מאז הכיבוש.

3) הם לא ניסו לכבוש את הערים האלה כשהיו בידי האמורי, או מיד כשבני ישראל לכדו אותן מידי האמורי.

4) לישראל זכות קניין על השטח שבו הם אווזים שלוש מאות שנה ללא ערעור מצד מואב ועמון.

כיצד הסתיים המו"מ?

"ולא שמע מלך בני עמון אל דברי יפתח אשר שלח אליו" (פס' כח). כנראה שמלך עמון ראה במו"מ חולשה. חשב שיפתח חושש להילחם, ולכן לא נשארה בפני יפתח בררה אלא לצאת להילחם בעמון.

פרק יא (פסוקים כט- מ)

מהו נדר?

התחייבות, הבטחה בשבועה.

יפתח נדר נדר פזיז. מה היה הנדר?

"אם נתון תתן את בני עמון בידי, והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה לה' והעליתיהו עלה" (פס' לא).

יפתח היה מוכן להקריב כל קרבן ובלבד שינצח את עמון, ייתכן שהסיבה לכך הייתה נעוצה בסיכוי הפתאומי להשבת כבודו ומעמדו הגזול.

מה היו תוצאות הקרב בעמון?

יפתח יצא למלחמה בראש אנשי גלעד ומנשה (בני אפרים לא נענו לאזעקתו יב ב). הכה בעמונים מכה גדולה מאוד, והושיע את שבטי עבר הירדן ובכך הוסר לחצם של העמונים גם מעל שבטי יהודה בנימין ואפרים. המקרא מציג את ניצחונו של יפתח כתשועתם של כל ישראל.

יפתח שב מהמלחמה כמנצח, שמח וטוב לב, ולפתע פניו הביעו בהלה וצער. מדוע?

בתו היחידה שלא ידעה דבר על נדרו, יצאה לקראתו בשמחה בראש הנשים בתופים ובמחולות, כמנהג הימים ההם היו הנשים יוצאות בשירים ובמחולות לקבל את פני המנצחים בשובם מן המלחמה (כפי שיצאו לקראת שאול, שמואל א' יח ו).

"ויקרע את בגדיו ויאמר : אהה בתי, הכרע הכרעתני, ואת היית בעכרי, ואנכי פציתי פי אל ה' ולא אוכל לשוב" (פס' לה), כלומר: הבאת עלי אסון גדול. בנדרו את נדרו לא שיער יפתח שדווקא בתו תצא לקראתו ראשונה. עתה הוא מוכרח לקיים את נדרו.

כיצד הגיבה בתו?

היא לא התנגדה, לא ביקשה מאביה שיפר את נדרו אלא אמרה : "פציתה את פיך אל ה', עשה לי כאשר יצא מפיך, אחרי אשר עשה לך ה' נקמות מאיביך מבני עמון". בת יפתח חשבה שבזכות הנדר אביה ניצח ולכן הסכימה לקיימו, רק ביקשה מאביה שלא יקיים את נדרו מיד, אלא ייתן לה ארכה של שני חודשים לבכות על גורלה יחד עם חברותיה.

"ומקץ שנים חדשים ... ויעש לה את נדרו אשר נדר" (פס' לט).

יש מפרשים כי יפתח הקריב את בתו עולה לה! בני דורו הושפעו מעובדי האלילים, אצל חלקם עבודת ה' ועבודת אלילים שימשו בערבוביה. לפי אמונת עמי קדם היה קרבן אדם חשוב בעיני האל. הקרבת קרבנות אדם הייתה קיימת באותם דורות עד לשלהי תקופת בית ראשון, המולך והתופת בגיא בן הינום בירושלים. על קרבנות בני אדם בתקופת המקרא אנו לומדים : אחז במל"ב טז, ג ; מנשה במל"ב כא, ו ; מישע מלך מואב מל"ב ג, כז. פירוש אחר : "ההקרבה" התבטאה בזה שבת יפתח לא נישאה לאיש כל ימי חייה. המפרש מסתמך על הנאמר בפסוק לט : "והיא לא ידעה איש". מדי שנה בשנה במשך ארבעה ימים היו בנות ישראל הולכות ומקוננות על הגיבורה האומללה שמסרה נפשה על כבוד אביה וישועת ישראל.

קריאת הפרק בחלוקת תפקידים .

ניב

היה בעוכריו (פס' לה).

הוראתו : הכשיל אותו.

עבודה בכתב

1) כתבו פרטים על יפתח לפי פס' א- ג.

מקום הולדתו :

הוריו :

שבטו :

אחיו :

מקום מגוריו :

חבריו:

2) מדוע גר יפתח בארץ טוב?

3) מדוע החליטו זקני גלעד לבחור בו כמנהיג?

4) מה הייתה הפעולה הראשונה שעשה יפתח כשנכנס לתפקידו?

5) מדוע עשה זאת?

6) כתבו על המו"מ שניהל יפתח עם מלך עמון.

7) באיזה מאורע טרגי הייתה מלווה התשועה?

8) חיים ומוות ביד הלשון הוכיחו משפט זה מסיפור יפתח.

9) השוו את נדר יפתח לנדר יעקב בר' כח כ- כב ולנדר ישראל בערד במ' כא ב .

10) כתבו בלשון הספר :

א) יתקבצו.

ב) סבב.

ג) ויחנו.

ד) גרש, השמיד.

ה) האם אתה עדיף?

ו) הבאת עלי צרה.

ז) פתחתי את פי.

ח) הנח לי.

11) מי אמר למי?

א) לכה והייתה לנו לקצין.

ב) הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי.

ג) ה' יהיה שמע בינותינו, אם לא כדברך כן נעשה.

ד) מה לי ולך כי באת אלי להילחם בארצי?

ה) ועתה השיבה אתהן בשלום.

ו) לא לקח ישראל את ארץ מואב ואת ארץ בני עמון.

ז) ועתה הטוב טוב אתה מבלק בן צפור מלך מואב?

ח) אהה בתי, הכרע הכרעתני ואת היית בעכרי.

ט) עשה לי כאשר יצא מפוך.

י) הרפה ממני שנים חדשים.

- 12) כתבו חיבור על אחד מהנושאים הבאים :
- א) פגישת זקני גלעד עם יפתח.
 - ב) יפתח מנהל מו"מ דיפלומטי עם מלך עמון.
 - ג) הנדר הפזיז שנדר יפתח.